

ПРОБЛЕМИ МУЗИЧНОГО ВИКОНАВСТВА

Майя Печенюк

ТАДЕЙ ГАНИЦЬКИЙ – СЛАВНИЙ МУЗИЧНИЙ ДІЯЧ КАМ'ЯНЕЧЧИНИ

У статті висвітлюється творча та педагогічна діяльність Тадея Ганицького, пропагандиста музичної освіти у Подільській губернії, зокрема у Кам'янці-Подільському, на початку ХХ століття.

У Кам'янці-Подільському, який упродовж багатьох століть набув слави культурної столиці Південно-Західного Поділля, шліфувалась майстерність багатьох музикантів. Серед них – українського поета і композитора-аматора, автора слів і музики популярної пісні «Гандзя» Бонковського Діонісія Федоровича (народився 16.06.1816 р. в с.Вороновиця, тепер смт. Вінницької області, помер після 1869 р.), який навчався і працював у Кам'янці-Подільському. Тут також жив і працював Михайло Адамович Завадський (народився 7.08.1828 р. у с.Михайлівці, тепер Ярмолинецького району Хмельницької області, помер 17.03.1887 р. у цьому ж селі), польський і український композитор, педагог, вчитель співу. Він постійно займався творчою діяльністю, зробив значний внесок у розвиток камерно-інструментальної музики. М.Завадський відомий ще й тим, що вперше в історії фортепіанної музики звернувся до жанру рапсодії. Деякий час (з 1845 по 1849 р.) у Кам'янці-Подільському жив польський педагог, композитор і фольклорист Коципінський Антон Гіацинтович. Працюючи у музичному магазині, розповсюджував музичні інструменти, літературу, займався педагогічною, композиторською діяльністю та збиранням фольклору. В 1855 р. А.Коципінський переїхав до Києва, де 1862 р. упорядкував збірку під назвою «Пісні, думки і шумки руського народа на Подолі, Україні і Малоросії».

У Кам'янці-Подільському здобував музичну освіту Владислав Іванович Заремба (15 (27). 06. 1833, м.Дунаївці Хмельницької обл. – 11 (24) 1902 р., м.Київ), український педагог, піаніст і композитор, учень А.Коципінського. Після навчання він на деякий час виїжджав до Польщі, а в 1954 р. повернувся до Кам'янця-Подільського і упродовж кількох років працював учителем гри на фортепіано. Подолянин Владислав Заремба займав помітне місце у мистецькому житті України, своєю діяльністю сприяв збереженню і розвиткові української музики.

У Кам'янець-Подільській духовній семінарії вчився український композитор і педагог Микола Дмитрович Леонтович (1 (13).12.1877 р. у с. Монастирок Брацлавського повіту Подільської губернії, загинув 23.01.1921 р. в с.Марківка Вінницької області). У Кам'янці-Подільському державно-

му університеті проходять Всеукраїнські наукові конференції, присвячені творчості композитора. 12 грудня 2002 р. (у рік 125-річчя від дня народження композитора) на фасадній стіні колишньої духовної семінарії (тепер аграрно-технічний університет) встановлено меморіальну дошку, на якій написано, що тут у 1892-1899 рр. навчався у духовній семінарії автор відомого на весь світ «Щедрика». У грудні 2005 року в місцевому університеті відкрито музей Миколи Леонтовича.

Кам'яниччина дала дорогу в світ мистецтва оперним співачкам світового рівня Лідії Липковській, Зінаїді Рибчинській, піаністу Лео Сироті, музичному діячу, диригенту Олексі Приходько, бандуристу Михайлові Перепелюку, красзнавцю Тамарі Сис, мистецтвознавцю Володимиру Іванову та багатьом іншим митцям і музичним педагогам.

Як бачимо, Кам'яниччина багата музикантами-педагогами, які були добрими організаторами музичної освіти, займалися виконавством, писали музику, збирали музичний фольклор. Помітне місце у ряді південно-подільських музикантів займав Тадеуш (Тадей) Діонісович Ганицький (22.07.1844 – 22.07.1937). У 1903 р. він організував музичну школу в м. Кам'янці-Подільському, про яку писала свого часу українська, польська, німецька та французька преса.

Т. Ганицький народився поблизу старовинного міста-фортеці Бар у дрібномаєтковій сім'ї поміщиків, власників села Чемериси Волоські (тепер село Журавлівка Барського району Вінницької області). Музиканти Діоніс Ганицький та його дружина виховали двох синів Тадеуша та Ігнація, які також присвятили своє життя музиці. Вже у трирічного Тадеуша проявилось музичне обдарування, в п'ять років він вже грає на роялі і читає ноти, а у восьмирічному віці розпочинає навчання гри на скрипці.

Тадеуш Ганицький вчився у Кам'янець-Подільській та Одеській гімназіях, мав бажання продовжувати навчання у вищій школі, але після польського повстання 1863 р. царський уряд вживав жорстких заходів щодо поляків. Через те йому довелося їхати у Відень. Там упродовж 1868-1872 рр. Т. Ганицький навчався у найкращого австрійського скрипаля Якова Донта. Навчання продовжував у Берліні в Королівській Вищій Музичній школі у відомого на той час музиканта Йоахіма, а після закінчення названої школи став її професором. Згодом Т. Ганицький виступав у складі всесвітньвідомого оркестру «Берлінський симфонічний» та оркестру «Більзе». Концертне турне, яке Т. Ганицький здійснив Німеччиною як скрипаль, принесло йому велику славу. Опісля працював у Лодзі спільно з братом Ігнацієм. Тадеуш відкрив там музичну школу. За кордоном він був відомий як виконавець і організатор, йому пророкували гарну кар'єру, але він мріяв про заснування музичних шкіл на Батьківщині. І лише у 1901 р. брати Ганицькі повертаються на рідну землю, продають Чемериси і за виручені гроші відкривають 2 музичні школи: Ігнацій – в Барі, Тадеуш – у Кам'янці (1903 р.) з класами роялю, скрипки, співу, віолончелі і декламації. На першому році навчання у школі було лише 60 учнів, а через два роки їх вже нараховувалося 131. У школі дуже часто відбувалися концерти. За три роки музичної діяльності школа заробила біля 6-ти тисяч рублів. Всі гроші призначалися на користь незаможних учнів усіх навчальних закладів міста та убогих родин. Не пройшло й десяти років, як Кам'янець-Подільська музична школа набула широкої слави. У ній навчалися співачка Марія Байер, скрипаль Сигізмунд Шварценштейн.

Жителька м. Кам'янця-Подільського красзнавець Тамара Сис ще пам'ятає Т. Ганицького. Вона й розповіла одну бувальщину про те, як професор добирав учнів у школу. «Якось ідучи дорогою, маестро почув голос дитячої скрипки та такий, що відразу привернув його увагу. На землі лежала ярмурка, над нею стояв хлопчина років 10-ти, перебираючи пальченнями струни. Музикант швидко підійшов до дитини, промовивши: «Ходи до мене в школу, будеш учитись грамоти». Налякана дитина притиснувши скрипку, швидко почала тікати. Маестро, підхопивши ярмурку, побіг слідом. Так добігли до сходинок напівпідвального приміщення. Двері відкрила молода ще жінка. То була матір малого скрипаля. Не гаючи часу, подолянин відразу сказав причину своєї поведінки. Утерши сльози, вона відповіла:

- Не можу відпустити сина до школи, бо та скрипка всю родину годує, рік тому мій чоловік помер.

- Скільки грошей випрошує хлопчик за місяць? Після відповіді господині гість зразу почав витрушувати всі кишені. Вистачило, ще й на два мідячки переважило.
- Оце, пані, я щомісяця буду вам платити, аби тільки він учився.
- По очах було видно, що жінка вагається. Врешті відкрила душу:
- Боюсь, що зробите його християнином.
- Тадеуш заспокоїв:
- Ніколи! Як звати його?
- Муня.
- Єдине, що зміню, це те, що в школі серед дітей буду називати Сигізмундом, щоб не прозивались.

Узявши Муню-Сигізмунда за руку, повів подолянин дитину в нове невідоме життя. Через декілька місяців відбувся перший концерт у Лодзі. Багато газет Варшави, Берліна, Парижа розповідали про цю подію, з великою симпатією відзивались про школу братів Ганицьких. Концерти повторюються, а найбільше успіху випадає на долю скрипаля Шварценштейна. Це був той самісінький Муня-Сигізмунд» [5].

Випускники школи, яку очолював професор Т.Ганицький, вступають до консерваторій: Варшавської, Берлінської, Паризької, Празької, Київської, Санкт-Петербурзької та ін. Професор Ганицький ретельно формував викладацький склад школи, серед якого М.Н.Петліна (випускниця Московської консерваторії), В.М.Дальський (Рибальченко, випускник Паризької консерваторії), З.Р.Комінек (чех за національністю, випускник Празької консерваторії), який до кінця свого життя працював у м. Кам'янці-Подільському разом з Т. Ганицьким. З нагоди святкування 10-річчя школи був організований симфонічний оркестр (диригент Т.Д.Ганицький) і група виконавців камерної музики (диригент З. Комінек).

Очолюючи музичну школу, Т.Ганицький мріяв про створення аналогічних шкіл у всій Подільській губернії, в яких діти могли б навчатися музики, а керівництво організацією музичної освіти здійснювало б Подільське Музичне Товариство. У 1907 р. під керівництвом Т.Ганицького організовується Товариство у кількості 6-ти осіб, до якого увійшли Б.Старорипінський, С.Лісневич, професор С.Грохольський та графиня Дунін-Борковська (родичка української письменниці Наталени Королеви). Члени Товариства розробили Статут, установили розмір членських внесків (2 руб.). З цього часу бере відлік Подільське музичне товариство, робота якого то занепадатиме, то активізуватиметься і яке згодом носитиме ім'я Миколи Леонтовича.

Початок ХХ ст. приніс Кам'янецькій музичній школі чимало цікавих подій, особливими були новоушицькі. Містечко Нова Ушиця недавно отримало статус повітового центру [1]. Звичайне село стало містечком. Створився повітовий уряд. Великі права одержало так зване «Дворянське Собрание». Серед повітових поміщиків була і сім'я Патонів. Одного з них обрали «главой» Дворянського Собранія, який був братом відомого українського вченого з мостобудування і зварювання Є.О.Патона, рідним дядьком українського вченого у галузі металургії і технології металів, державного діяча, академіка АН України Б.Є.Патона. Глава «Дворянського Собранія» був діяльною людиною. За поміщицькі приватні кошти зумів відкрити безкоштовну ремісничу школу (тепер це сільськогосподарський технікум 100-літньої давності) і музичну школу. Дворянка Софія Олександрівна Головецька, яка мала музичну освіту, з великою охотою взялася за організацію школи. Вона поїхала до Тадеуша Діонісовича і закінчила у нього спеціальні курси. Школа процвітала (перша сільська музична школа у Подільській губернії). А Т.Ганицький підтримував зв'язки з цією школою, допомагав налагоджувати у ній навчальний процес.

Т.Ганицький проводив велику просвітницьку роботу. Про це свідчать оголошення в газетах. Так, у газеті «Подолія» повідомляється: «1, 6, 18, 22 березня відбудуться симфонічні концерти під керівництвом професора Т.Д.Ганицького за участю спеціально запрошених солістів. Оркестр складається із 50 артистів. Солостка першого концерту Е.Н. Доленго-Грабовська» [2].

Кам'янець-Подільська музична школа, що заснована і очолювана Ганицьким, пережила війну та революційні бурі 1914-20 рр. Педагогічний склад колективу школи зазнавав змін: одні викла-

дачі залишали школу, на їхнє місце приходили інші. У школі Т.Ганицького працювали висококваліфіковані викладачі-музиканти Марія Олійник, Ганна Білостоцька, Лариса Кузьмінська, Юрій Баулін, Ганна Шебаліна, Надія Іванова, Михайло Варгін, Зденек Комінек, Анатолій Когук. Школа під його керівництвом у 1927 р. переросла в музичну професійну школу, пізніше у музичний технікум ім. М.Лисенка (1930).

Працюючи в школі (профшколі, музичному технікумі), Т.Ганицький написав чимало творів для фортепіано, а також для скрипки з фортепіано, навчальні посібники для скрипалів. У книзі «Музыкальная школа О.Д.Ганицкаго» (1903-1913) зазначено, що на концерті 5.10.1927 року дочка славнозвісного мецената театру лікаря Едмунта Гольдентрестера, талановита піаністка, виконувала вальс Тадеуша Діонісовича [3, 14-15]. Володимир Геринович, тодішній ректор Кам'янець-Подільського інституту народної освіти, у статті, присвяченій 55-річчю музичної діяльності Тадеуша Ганицького, зазначає, що професор, крім педагогічної та творчої діяльності, займався і збором народних пісень: «Тадей Діонісович продовжує свою музику і композиторську продукцію. Кожний рік збагачує своїми музичними творами убогу нашу музичну літературу. Багато часу присвятив Тадею Діонісович збиранню селянських народних мелодій. Збірка вже готова до друку» [4]. До нашого часу збереглося дуже мало творів Т.Ганицького, пошуком яких тепер займаються музикознавці.

Рішенням одинадцятої сесії Кам'янець-Подільської міської ради IV скликання від 8 квітня 2003 року міській дитячій музичній школі присвоєно ім'я її засновника Т.Д.Ганицького. Зараз музична школа імені Т.Ганицького нараховує понад сорок викладачів, які продовжують традиції, закладені засновником школи, його колегами. Тисячі учнів закінчили школу. Серед них – виконавці, музичні діячі, викладачі.

Музичну славу Кам'яниччини та Кам'янець-Подільської музичної школи, директором якої був професор Т.Ганицький, примножив уродженець м.Кам'янця-Подільського Григорій Васильович Курковський (9.07.1898 р.н., помер у Києві 1.03.1982 р.) – український музикознавець, кандидат мистецтвознавства. Після закінчення музичної школи вищу освіту здобував у Київському музично-драматичному інституті ім. М.Лисенка (учень Г.Беклемішева). Після закінчення інституту (1928 р.) Г.Курковський працював викладачем у цьому навчальному закладі, а після його реорганізації у Київській державній консерваторії (з 1929 р.). Тут він написав низку наукових музикознавчих праць, навчальних посібників [4, 348].

Музичній громадськості України добре відоме ім'я Анісії Яківни Шреер-Ткаченко (народилася в 1905 р. у с.Красноставці Кам'янець-Подільської губернії, тепер Кам'янець-Подільський район Хмельницької області, померла 16.10.1985 р. у м.Києві), українського педагога-музиканта. Вона навчалась гри на скрипці у класі професора Т.Ганицького. За порадою свого вчителя у 1934 р. А.Ткаченко вступає до Київської консерваторії, після закінчення якої (1940 р.) залишається викладачем у цьому навчальному закладі, далі – навчання в аспірантурі. Опісля захистила кандидатську дисертацію на тему «Українська пісня-романс в її джерелах і розвитку». Ще будучи студенткою консерваторії (1937 р.), вже викладала у цьому навчальному закладі. Вона є автором музикознавчих праць «М.В.Лисенко», «Чайковський і Україна», «Шевченко і музика», «Григорій Сковорода – музикант». Нею підготовлено низку радіо- і телепередач. Активно працювала Анісія Шреер-Ткаченко в музикознавчій секції Спілки композиторів України. Самовіддана праця в галузі мистецтвознавства принесла славу подолянці в музичному світі країни.

Нашадки подільського професора Т. Ганицького примножують творчі здобутки української музичної культури. Музиканти – вихідці з Кам'яниччини – відомі далеко за межами Поділля та всієї України. Світовій музичній громадськості добре відомі імена джазиста Михайла Альперіна (професора Музичної академії в Осло, Норвегія), Юхима Юриста (баяніста, заслуженого артиста Росії, Гамбург), композитора Петра Ладигенського (члена Національної Спілки композиторів України, Санкт-Петербург), піаніста Юрія Кота (доцента кафедри спеціального фортепіано Національної музичної академії України ім. П.Чайковського, заслуженого артиста України, лауреата багатьох Національних і міжнародних конкурсів), піаніста Євгена Карафіна (лауреата багатьох міжнародних

конкурсів, проживає у Нью-Йорку, США), скрипаля Тараса Яропуда (працює в державному камерному ансамблі «Київські солісти») та багатьох інших.

Кам'яччани зберігають і шанують ім'я видатного подолянина. За життя професора Т.Ганицького слава про його школу облетіла всю Європу, була написана книга «Музыкальная школа Ганицкого» (1903-1913 pp.), на придбання матеріалів для її оформлення дав гроші кам'яччанин Арон Гольдман. За час радянської влади ім'я Т.Ганицького було призабуте.

У наш час з ініціативи В.Ф.Іванова (доктора мистецтвознавства, професора, академіка Академії педагогіки і соціальних наук України, академіка Міжнародної Академії енергоінформаційних наук, члена Національної Спілки композиторів України) віднайдено і впорядковано могилу відомого подільського музиканта. Студенти музично-педагогічного факультету місцевого університету щороку її впорядковують на знак шани до першого професора Т.Ганицького, який не пошкодував свого маєтку у с.Чемерисах взамін на те, щоби побудувати музичні школи на Поділлі, що згодом дало свої плоди, збагативши музичне мистецтво і музичну педагогіку України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Герасимова-Персидська Н. Наші ювіляри // Музика. – 1985. – №1. – С.9.
2. Геринович В. Т.Ганицький (з нагоди 55-річчя музичної діяльності) // Червоний кордон. – 1928. – 3 березня.
3. Музыкальная школа О.Д. Ганицкого (1903-1913) / Составитель А.Гольдман. Издание автора. – Каменець-Подольськ: Изд. Б.Байнбаума, 1913. – С. 14-15.
4. Об'ява // Подолія. – 1914. – 23 лютого.
5. Сис Т. Музична школа, яка дивувала світ (до 100-ліття заснування міської музичної школи) // Подільські вісті. – 2003. – 4 липня.

Mayya Pechenyuk

TADEY HANYTSKY THE FAMOUS MUSICIAN OF KAMYANETSZYNA

The article offers biographic material and description of T.D.Ganytsky's educational activity. The latter organized musical instruction in the Podillya province, in particular in the city of Kamyanets-Podilskiy in the early 20th century. History of the province, development of the Podillya musical art is viewed through the artist's creative biography.

Ірина Шуль-Бевська

ДІЯЛЬНІСТЬ АМАТОРСЬКИХ ХОРОВИХ КОЛЕКТИВІВ У ЗАХІДНОМУ ПОДІЛЛІ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПЕРША ТРЕТИНА ХХ СТОЛІТТЯ)

Стаття висвітлює діяльність аматорських хорових колективів, які працювали на терені Західного Поділля в кінці ХІХ – у першій третині ХХ століття, та визначає їхню роль у процесах національно-культурного становлення.

У зв'язку з утворенням української державності в наукових колах все більший інтерес викликають ті питання, які пов'язані з дослідженням регіонального культурно-мистецького руху, що набув широкого розгалуження у другій половині ХІХ – першій третині ХХ ст. Основною підставою для цього було скасування кріпосного права в Галичині (1848 р.) та надання автономних прав Галичині як складовій Австро-Угорської імперії. Такого роду «Весна народів» дала підстави місцевій інтелігенції для широкого соціального пробудження, а відповідно й до національно-культурного розвитку. Промотором цих процесів у першу чергу стало місцеве національно-настроєне духовенство,